

(61) **ALFÖLDI Z.**

Segítheti-e a bioetika a környezeti konfliktusok gyakorlati megoldását?

Can bioethics help to solve environmental conflicts?

h5560alf@ella.hu

Pannon Egyetem, Georgikon Kar, Növénytudományi és Biotechnológiai Tanszék, Keszthely

Bevezetés

A különböző szintű környezeti konfliktusoknak számos típusa és megjelenése van (Fekete, 2011). Ezek megoldása környezeti, társadalmi-politikai és gazdasági szempontokból is különös jelentőségű (Homer-Dixon, 2004).

A környezeti konfliktusok egyik tipikus példája az utak mentén és más közterületeken álló fák helyzetének, állapotának eltérő értelmezése a helyi lakosok, önkormányzatok, hatósági és szervek, tudományos és civil (falu-, város-, illetve környezetvédő szervezetek) által (Hudák, 2012; Sallé-Kereszturi, 2012; Wekerle, 2012). A különböző véleményeket és álláspontokat legtöbbször az eltérő érdekek motiválják. Helyi és országos szinten is fontos társadalmi cél e konfliktusok megoldása érdekében, minden érdekelt bevonásával a lehető legteljesebb körű érdekegyeztetés a közösségi értékek és érdekek mentén.

A különböző szintű közösségi döntések előkészítésének eszközei változatosak lehetnek. Mephram (2005) Etikai Mátrixát az érintettek bevonásával, filozófiai alapelvekre építette. Módszerének lényege az érvek súlyának vizuális megjelenítése.

Egy másik módszer közösségi részvételen alapuló, települési szintű közpolitikai tervek kidolgozását és a döntéseket előkészítő tanácskozási eljárás (Állampolgári Tanács). Az Állampolgári Tanácsok, mint fórumok a választott testületek és hatóságok döntéshozói munkájának segítésére és a döntések széles körű társadalmi elfogadásának megalapozására hivatottak. A módszer alapvető célja a különböző értékek és érdekek minél szélesebb körű megismerése és összehangolása a közösségi érdekeknek leginkább megfelelő megoldás kiválasztásának céljából (Simon és Kuna, 2010). Ehhez szükséges minden, az adott téma szempontjából egyéni és közösségi jelentőséggel bíró információ és vélemény megismerése, figyelembe vétele. Ennek érdekében az Állampolgári Tanácsok tagjainak kiválasztásakor az érték-, érdek- és vélemény-pluralizmus minél teljesebb érvényesülésére kell törekedni. A tagok száma általában 10 és 20 fő között váltakozhat (Aldred és Jacobs, 2004). A résztvevők célja a potenciális konfliktushelyzet feloldása, vagy a kialakult konfliktus megoldása. A kiválasztott személyek nyilvánosan érvelve jelenítik meg véleményüket, abban meghatározó szerepet játszik a levezető moderátor. Az Állampolgári Tanácsba szakértőket is meghívunk, akik nagy tapasztalattal rendelkeznek az adott területen. A szakértők szerepe a tájékoztatás, az ügy háttérének ismertetése (Simon és Kuuna, 2010).

Az Állampolgári Tanácsok hatékony működéséhez, a lehető legjobb döntés meghozatalához alapvetően fontos, hogy a Tanácsok a döntési folyamat korai szakaszában alakuljanak meg, információellátásuk a lehető legteljesebb legyen, és a döntéshozók vegyék figyelembe a közösen kidolgozott eredményeket. A Tanácsok a témák megvitatásának lezárásaként ajánlásokat fogalmaznak meg. A záródokumentumba mindenki ajánlása belekerül, amelyeket a résztvevők a döntéshozókhöz írásban eljuttatnak. Fontos a megfelelő kommunikáció, és az ajánlások hatásainak nyomon követése. A fórum létjogosultsága attól függ, mennyire valósítják meg az érintett döntéshozók az ajánlásait. A közérdekről szóló viták költségeinek fedezése – a pártatlanság érdekében – rendszerint közpénzből történik (Simon és Kuna, 2010).

LIV.

GEORGIKON NAPOK

54th Georgikon Scientific Conference

Napjaink egyik gyakori települési szintű környezeti konfliktusa a különböző (környezet- és mezőgazdasági, tájképi, biológiai élőhelyi, esztétikai, turisztikai, stb.) értékekkel bíró közterületen álló (pl. út menti) fák, facsoportok, állományok csonkító- vagy kivágása. Az ezzel kapcsolatos eltérő véleményeket és különböző súlyú érveket a közelmúltban a média is több esetben bemutatta (Hudák, 2012; Salle-Kereszturi, 2012; Wekerle, 2012). Ezek közös jellemzője, hogy az adott konfliktushelyzetben több szereplő vesz részt. Az alábbiakban ezek példáján mutatunk be egy új bioetikai modellt, amely ötvözi Mepham (2005) Etikai Mátrixának és az Állampolgári Tanács elveinek (Simon és Kuna, 2010) szerkezeti jellemzőit és előnyeit. Alkalmasságát a különböző érvek és értékek vizuális megjelenítésére, ezáltal megkönnyítheti a települési szintű környezeti konfliktusok fel-, illetve megoldását.

Anyag és módszer

A helyi, települési szintű konfliktusok megoldását segítő új módszer vizsgálatára a közel-múltban a helyi és országos médiában (nyomtatott és elektronikus sajtó) megjelent és széles körű nyilvánosságot kapott két olyan jelentős fakivágás esetét használtuk (Hudák, 2012; Salle-Kereszturi, 2012; Wekerle, 2012), amelyekben számos érdekelt véleménye ütközött.

Az első esettanulmány az Index hírportálon jelent meg 2012. május 18-án: eszerint Nagymarosnál a Duna árterében a Sólyom-szigetnél kb. 40 db 100 éves fehér fűz és zöld juhar faállományt vágta ki (Hudák, 2012). Ugyanakkor a terület a NATURA 2000 különleges élőhelyvédelmi terület és Visegrádi-hegység különleges madárvédelmi terület része. A nagymarosi önkormányzatot nem értesítették a fakivágásról, így engedélyt sem adtak az irtásra, pedig Nagymaroson a helyi építési szabályzat ezt előírja, és erről az engedélyező hatóságnak is volt tudomása. A kivágást a terület vagyongazdálkodója, a Közép-Dunavölgyi Vízügyi Igazgatóság (KDVI) végezte. Az engedélyező hatóság a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, amely szerint az engedélyt a természetvédelmi előírásokra tekintettel, a madárvédelmi előírások betartása mellett adták ki. A munkák megfeleltek a kiadott engedélyben foglaltaknak. A lakossági vélemények szerint azonban “4-5 fának valóban korhadott volt a belseje, de itt jóval több fát vágta ki, és a nagy részük egészséges volt” (Hudák, 2012).

A második esettanulmányt egy országos napilapban megjelent újságcikk – megjelent 2012. május 19-én – (Wekerle, 2012) alapján választottuk ki. Ebből megtudhatjuk, hogy sorra vágják ki az út menti nyárfákat Tapolca, Szigliget és a Szent György-hegy térségében, a 71-es út menti szakaszon. Az érdekeltek ebben az esetben a térség lakosai, a térségi önkormányzatok, turisták, látogatók, a Magyar Közút Nonprofit Zrt., a Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, és a Balaton-felvidéki Nemzeti Park. Az országos közutak mentén található fák és fasorok állami tulajdont képeznek. A Magyar Közút Nonprofit Zrt. feladata az út menti fák karbantartása, kivágása és cseréje. A Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség a fakivágást engedélyező hatóság. A Balaton-felvidéki Nemzeti Park a szaktanácsadó szervezet. Hegymagas község polgármestere szerint a nyárfák kivágása alapvetően változtatta meg a sokaknak kedves táj képét, egy egész térség arculatát, környezeti, történelmi, turisztikai értékeit csorbítva. Különösen sérelmezi, hogy nem vonták be a döntés-előkészítésbe és nem értesítették a helyi érintetteket, és nem készültek a Balaton-felvidék út menti fáról tudományos, állapotukat, esetleges betegségeiket feltáró és igazoló felmérések a kivágás előtt. Emellett elmaradt a faápolás szakmai megközelítése. Véleménye szerint a nyárfákat megelőző céllal kivágni értelmetlen és szakmailag indokolatlan. A Balaton-felvidéki Nemzeti Parknak azonban a fák egészségügyi felmérő vizsgálatára nincs anyagi kerete. A Magyar Közút Nonprofit Zrt. szerint a Tapolcai-medencében és a Balaton-felvidéken található 60-70 éves nyárfasorok túlnyomórészt elöregedtek, és a nagy autóforgalom mellett már jelentős közlekedésbiztonsági veszélyforrások, ezért cseréjük elengedhetetlen. Kiemelik, hogy a kitermelt fák az utólagos felmérés alapján is 95%-ban beteg, öreg, hibás fák voltak.

LIV.

GEORGIKON NAPOK

54th Georgikon Scientific Conference

Véleményünk szerint a fenti esettanulmányok az érdekeltségi viszonyok komplexitása miatt különösen alkalmasak a közösségi döntési mechanizmusok modellezésére.

Eredmények

Mepham (2005) Etikai Mátixa az etikai filozófiai alapelvei alapján született meg. Abban az érdekeltek a minőség, szabadság és igazságosság döntési szempontjai szerint +2 és -2 közötti numerikus értékeket adnak. Az Etikai Mátix azzal a céllal jött létre, hogy lehetőség szerint minden érdekelt véleményének megjelenítésével az érdekek összehangolásával a döntéshozatalt segítse elő. Véleményünk szerint azonban a fenti döntési szempontok a gyakorlati problémák megoldásában túlságosan elvontak, és sok esetben nehezen alkalmazhatók.

Az általunk javasolt modellben az Állampolgári Tanácsok (Aldred és Jacobs, 2004, Simon és Kuna, 2010) mintájára minden esetben az egyedi sajátosságok alapján, minden érdekeltet bevonó érdekegyeztető üléseket szükséges tartani. Ezekon lehetőséget kell adni minden támogató és ellenző érv bemutatására és indoklására. Az ülések hatékonyságának alapvető feltétele a nyíltság és őszinteség. Az ülésre megfelelő időt kell biztosítani, azt szükség esetén több alkalommal is össze kell hívni. A moderált vitafolyamatban mindenki egyenlő esélyeket kap érvei és véleménye kifejtésére. A lakosság véleményét a racionálisan kiválasztott képviselők képviselhetik.

Sokszor a szélsőséges vélekedések mögött információ-hiány vagy egyoldalú tájékozódás áll. Ha azonban elegendő mennyiségű és minőségű információ áll a résztvevők rendelkezésére, akkor képesek komplex kérdésekben is felelős döntéseket hozni. A módszer a települési szintű fejlesztési stratégiák és koncepciók előkészítésének, a beruházások előkészítésének fontos eszköze lehet. Eredményes munkájuk segíti a közösségi tudat megerősödését, ami növeli a lakosság támogatását és aktivitását. Továbbá az Állampolgári Tanács jól szervezett és hatékony működése elősegíti az érvelés- és vitakultúra fejlődését is.

Az érvelések lezárása után az érdekegyeztető gyűlés tagjai az 1. táblázatban bemutatott Döntési Háló kitöltésével nyilváníthatják ki véleményüket. A Döntési Hálóban a három döntési szempont (környezeti, szociális és gazdasági szempontok) a fenntarthatóság általánosan elfogadott alapelveit képviselik. A vélemények irányultságát az 5-5 „+” és „-” jelből álló skála jelzi. Az érdekegyeztető gyűlés tagjainak véleményei alapján a résztvevők a kitöltik a saját űrlapjaikat. Ezután szünetet tartva, vagy lehetőség szerint egy következő alkalommal, egy újabb körben a moderátor segítségével összeállított Döntési Hálóban már az összesített véleményeket megjelenítő skála-értékek szerepelnek. Ezeket tartalmazza majd az értékelő jelentés, sokrétűen megjelenítve – és „hálóként felfogva” - így minden érdekelt véleményét.

Összefoglalás

Véleményünk szerint Döntési Háló a különböző érvek skála-jelzéseken alapuló vizuális megjelenítése segítheti a döntés-előkészítés és a döntéshozás folyamatát. Különösen fontos a moderátor szerepe, felkészültsége és határozott fellépése. Reményeink szerint a módszer segíti a közösségi értékek fokozott érvényesülését és a közösségi vitakultúra fejlődését. A módszer hatékonysága azonban – hasonlóan az Állampolgári Tanács működéséhez – alapvetően attól függ, hogy az érdekeltek teljes köre (magánszemélyek és szervezetek, valamint hatóságok képviselői) részt vegyen az érdekegyeztető gyűlés munkájában, továbbá a döntéshozók vegyék figyelembe a Döntési Hálóban megjelenő véleményeket. Mindez különösen fontos és hozzásegíthet napjaink számos környezeti, társadalmi és gazdasági problémájának megoldásában.

I. táblázat: Környezeti döntéseket előkészítő Döntési Háló felépítése

Érintettek, érdekvényesítők köre	Döntési szempontok		
	Környezet	Szociális	Gazdaság
Hatóságok	----- / ++++++	----- / ++++++	----- / ++++++
Önkormányzat	----- / ++++++	----- / ++++++	----- / ++++++
Szakértők	----- / ++++++	----- / ++++++	----- / ++++++
Lakosok	----- / ++++++	----- / ++++++	----- / ++++++
Területhasználók, gazdálkodó szervezetek	----- / ++++++	----- / ++++++	----- / ++++++
Környezetvédők, civil szervezetek	----- / ++++++	----- / ++++++	----- / ++++++

Irodalomjegyzék

- ALDRED, J. és M. JACOBS, (2004) Állampolgárok és vizes élőhelyek: az egy-állampolgári tanács értékelése. In: *Pataki Gy. és Takács-Sánta A. (szerk.) Természet és gazdaság. Ökológiai közgazdaságtan szöveggyűjtemény.* Typotex Kiadó, Budapest, 219-245.o.
- FEKETE J. GY. (2011) Környezeti stratégiák. *Elektronikus oktatási tananyag.* Pannon Egyetem, Környezetmérnöki Intézet, Veszprém.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0021_Kornyezetstrategia/ch10s02.html
- HOMER-DIXON, T. F. (2004) Környezet, szűkösség, erőszak. Typotex Kiadó, Budapest.
- HUDÁK H. (2012) Százéves fákat vágtak ki Nagymaroson. Index.hu,
http://index.hu/belfold/2012/05/18/szazeves_juhar_es_fuzfakat_vagtak_ki_nagymaroson/
- MEPHAM, B. (2005) Bioethics: An Introduction for the Biosciences. Oxford University Press.
- SALLE-KERESZTURI B. (2012) Védőbeszéd az út menti fákért.
<http://www.hegymagas.hu/index.php>
- SIMON I. és KUNA G. (2010) Gyakoroljuk a demokráciát! Az Állampolgári Tanács, mint a közösségi összetartozás erősítésének eszköze. Az állampolgári részvétel lehetséges területei. Cromo Alapítvány, Budapest.
- WEKERLE SZ. (2012) Fekete nyár - Balatoni fakivágások: esztelen irtás vagy tervezett tájteremtés? *Magyar Nemzet Magazin*, 2012. május 19., 27-28.o.